

Данный метод исследования предложений, разработанный Адамцем, может быть применен не только для моделирования ситуации предложений, но и для анализа готовых предложений. При таком анализе во многих случаях семантические отношения внутри предложения и семантические связи с другими предложениями выявляются более пластично, чем при анализе традиционного типа.

Милена Становска

Blaza Blažev: Употребление конструкций направления и места в современном русском языке, Narodna prosveta, Sofia 1975, 355 str.

Lingvistická literatura si dosud poměrně málo všimá otázek vztahu propozice a lokalizace děje. Bulharský rusista B. Blažev je jedním z těch, kteří se touto problematikou zabývají systematicky již řadu let. Po několika studiích, uveřejněných časopisecky od konce 60. let, vychází nyní jeho monografie, která představuje souhrn dosavadních výzkumů. Autor v ní rozebírá použití staticky a direkčně lokalizačních konstrukcí v současné ruštině, reprezentovaných opozicí lokálu/instrumentálu oproti akuzativu, příp. opozicí adverbii s významem místa a směru.

Není náhodné, že práce tohoto druhu vznikla mimo ruské jazykové prostředí. Podnětem k jejímu vzniku byla nepochybně potřeba objasnit bulharskému čtenáři ruské jazykové jevy, pro které nemá oporu v mateřském jazyce (bulharský tvaroslovný systém nemá formální prostředky, které by odpovídaly uvedeně ruské opozici). Tato problematika je ostatně neméně zajímavá i pro české uživatele ruštiny. Čeština sice v lokalizačních konstrukcích disponuje prakticky týmiž výrazovými prostředky jako ruština, liší se však v jejich distribuci, což si ne vždy dostatečně uvědomujeme. Zatímco v češtině je po směrových slovesech prakticky závazné použití direkčně lokalizační konstrukce, v ruštině se zde velmi často objevuje konstrukce staticky lokalizační, tj. lokál, příp. předložkový instrumentál, sr.: *Vešla do sálu a sedla si do třetí řady. — Она вошла в зал и села в третьем ряду.*

Při zpracování materiálu zvolil autor náročnou a velmi pracnou metodu lingvistického experimentu. Neomezil se totiž jen na vlastní excerpce, ale použitelnost lokalizačních konstrukcí si kromě toho u značného počtu dokladů ověřil dotazníkem, předloženým lingvisticky kvalifikovaným respondentům — ve velké většině šlo o učitele nebo studenty ruštiny na sovětských školách. Takto získal názor na použitelnost zhruba 4000 jednotek, z nichž každá byla předložena k posouzení zpravidla minimálně 10 osobám. Tím by měla být zaručena objektivnost získaných výsledků.

Práci samotnou uvádějí poznámky objasňující metodu výzkumu. Po nich je zařazena pasáž věnovaná některým důležitějším pojmům sémantické analýzy, které souvisejí se zkoumanou problematikou. Následuje pak rozsáhlejší, téměř stostránková teoretická část, věnovaná otázkám použití staticky a direkčně lokalizačních konstrukcí v současné ruštině, v níž autor zobecnil poznatky plynoucí z rozboru materiálu. Pokouší se zde o podchycení co nejpůlnějšího repertoáru faktorů, které mohou mít vliv na volbu lokalizační konstrukce, a z nich správně vyčleňuje jako nejdůležitější ty, které jsou spojeny s denotativní stránkou výpovědi. Naproti tomu je v ruštině podoba lokalizační konstrukce méně závislá na významu slovesa, než je tomu v některých jiných jazycích (např. i v češtině). Autor proto hledá východisko k rozlišení statické a direkční lokalizace mimo význam slovesa a nalézá je v dalším členění lokalizace na obecnou (общеметное, общенаправительное значение) a konkretizovanou (конкретное, конкретноподправительное значение). Toto dělení mu pomáhá stanovit jako závazné faktory určující volbu lokalizační konstrukce členitelnost místa, v němž probíhá děj, i děje samotného a spolu s tím i velikost (prostornost) lokality. Rozčleněnost děje např. umožňuje použití staticky lokalizační konstrukce ve výpovědích typu *Самолет приземлился на лужайке*, kde mluvčí má na mysli pouze konečnou fázi děje; členitost místa a děje zároveň pak vystupuje do popředí ve výpovědích jako *Он расставил горюхи на подоконнике*. V těch případech, kdy další členění není možné, je na místě použít direkčně lokalizační konstrukce. Ve vyhraněné podobě to autor dokumentuje na dokladu *Я повесил портрет на тонкий гвоздь*, kde je další členění předmětu vyloučeno vzhledem k nepatrným rozměrům předmětu. V mnoha případech ovšem

nejde ani tak o faktickou členitelnost jako spíše o rozčlenění místa či děje v myslí mluvčích, tedy spíše o záležitost psycholingvistickou.

Tím však ani zdaleka nejsou vyčerpány všechny aspekty, k nimž může mluvíci přihlížet při volbě lokalizační konstrukce, a tím obtížnější je také určení pravidel pro konkrétní případy. Jak vyplývá z dokladového materiálu i autorova rozboru, názory na přípustnost, resp. použití té či oné konstrukce se mnohdy diametrálně liší, což je zřejmě způsobeno tím, že různí uživatelé jazyka hodnotí situaci odlišně a při volbě lokalizační konstrukce se řídí jejími různými aspekty. Práce obsahuje velké množství dokladů, které tento předpoklad plně potvrzují.

Posledním oddílem monografie je materiálová část, která ve slovníkovém uspořádání obsahuje přibližně 80 z autorem zachycených 500 slov, na něž se nejčastěji vážou lokalizační konstrukce. Tato část vyniká bohatostí dokladového materiálu, jakož i pečlivostí zpracování. Kromě vlastních dokladů jsou zde v úplnosti uvedeny i výsledky dotazníkového průzkumu. K důležitějším heslům jsou kromě toho přiřazeny i kratší komentáře k některým jednotlivostem, které nebyly zařazeny do teoretické části.

Blaževova práce je cenná množstvím postřehů, které objasňují řadu dílčích otázek složité problematiky lokalizačních konstrukcí v současné ruštině. Autor poukázal na množství faktorů, k nimž je při zkoumání nutno přihlídnout, a naznačil nové cesty, které by mohly vést k velmi dobrým výsledkům. Dalším krokem, který se nyní nabízí, je utřídění a shrnutí dosud získaných poznatků do systému, v němž by bylo stanoveno místo jednotlivých faktorů a jejich význam při volbě lokalizační konstrukce, jakož i stanovení pravidel používání staticky a dynamicky lokalizačních konstrukcí v současné ruštině. Taková práce by nepochybně našla uplatnění i na našich vysokých školách.

Jan Šturala

Новое в русской лексике. Словарные материалы — 79
Под редакцией Н. З. Котеловой, Москва 1982, 319 стр.

Внимание к динамизму появления новых слов и значений в последнее время усиливается, о чем свидетельствуют работы авторов разных стран.¹ В СССР проблематикой возникновения новых слов и значений, их регистрацией и лексикографическим описанием занимается специальная группа Словарного сектора Института русского языка АН СССР под руководством Н. З. Котеловой. Лексикографический коллектив исследует регенерацию и пополнение словарного состава русского языка и публикует свои результаты в Словарных материалах — Новое в русской лексике.

Очередное издание выпуска Новое в русской лексике, Словарные материалы — 79, содержит около 2350 словарных статей и более 1400 слов, приведенных без описания списком, в котором указывается в отличие от предыдущих выпусков на источник появления данных слов, появившихся в текстах прессы и периодики за 4 месяца 1979 г. (Правда, Известия, Литературная газета, Новый мир, Крокодил, и др.). Структура публикации в основном такая же, как и у предыдущих Словарных материалов.² Дается лексикографическое описание не зафиксированных в существующих словарях новообразований (напр. *безответалка, недострой, циррозный, чешуить*), новых значений уже существующих слов (*газета, ваправка, кормить*), новых устойчивых, несвободных сочетаний (*логический замок, закон подлости, третья тимия*), новых идиоматических сочетаний (*веников не вяжет, тихая дипломатия*), новых значений словосочетаний (*проверка боем*), новых слов разового употребления (*джефантист*), новых значений слов однократно употребленных (*общеликивать*), новых идиоматических сочетаний разового употребления (*не снимая сапог*). Подавляющее большинство неологизмов,

¹ Srov.: HORALÍK, L.: O některých tendencích ve slovtvorném procesu současné spisovné ruštiny. ČsR, 22, 1977, s. 104—109; GAK, V. G.: O sovremennoj francuzskoj neologii. In: Novyje slova i slovari novych slov. Leningrad, Nauka 1978, s. 37—52; MARTIN COVÁ, O.: Problematika neologismů v současné spisovné češtině. Praha, UK 1983, s. 9—22.

² Srov. STRAKOVÁ, V.: ČsR, 26, 1981, s. 128—130.